Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1995 ЯНВАРЬ 26
Үбэлэй hүүл улаагшан үхэр hарын 25
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 16 (19110)
Газетын сэн Хэлсээтэ сэн.

Редакторай булан

САГААН hАРАМНАЙ hАЙХАН ДАА

1

Мэнэ hаяхан григорианска саг хэмжэлгын ёhоор Шэнэ жэлээ угтаабди. Харин hанаhыемнай Сагаан hарымнай hайндэр ерэшоод байна. Мүнөө хуулитагдоhон энэ hайндэр хүн бүхэндэ ямар нэгшэ нэгэ жэл наhанай нэмэhэлтэ, эршэлэн, бордоhо шуургаараа, ямар, хамар жэм гүүлэмэ жабарханаа... ёер тухайгаа тодоор hануулба, дүлжэ ябаhан тухайгаа дохёо үгэбэ.

Тиимэhээ үнгэрhэн хугасаа соо юун болоб, ямар тиимэ онсо үйлэ хэрэгүүд ямай угсаата арадай хубі заяанда тааразаб? Алишье тээhээнь абаад хараа болоо hаа, 1994 он, Нохой жэл, тон түлэ жэл байшаба. Иимэ хадань тэрэй түгэсэхэ хирэндэ Чечнядахи шуурхалган ушараад, хара далараа хибтагай Буряадыемнайшье дайраа юм.

Манай угсаата зон тухай хэлэхэ боломоо hаа, hайн тээшээ хубилалтануудтай хомор. Гол түлэб хүдөө нютагуудта буряадуудай ажабайдалынь хараа ямаа улам муудаа гээд сэхыень хэлэхэ түрүүн hэгэйбди. Тинхэдэ эдэнэр хаа-гол түлэб мал харана, харуулhална ямаа абахада, тэдэнэй үйлэдбэрилөө hолоhон продукцинень манда дүтэ наа-ан оршолог бүхы нютагуудайхнда орхоо-ан агсэл үнэгүйгөөр худалдан абадаг ямаа бшуу.

Нихэдээ хүйтэ нойтоор, халуун саг-ан, хагсуу шуургатай хаhадашье харуулhалжа, хара хүлhэеэ нилээн адха-ан тобиржуулhан малынь эзэдтээ бо-ан олзо оршо оруулангүйгөөр hалаа-ан бэшэ гү? Магад энэ болон бусад ёа, бага шалтагааануудhаа улам-ан, манай стол дээрэ hүн болоод-ан бусад зүйлнүүд хомор болошоо-? Теэд hү, тарагай билтараагаар ман-Сагаан hарамнай ямар байхань-ob?

Манай арад айхабтар тэсэмгэй, «саг-ан-араа, сахилза хүхөөрөө» гээд бай-, ажана амгалан ааб даа. «Хэр бай-?»—гээд асуухада, «Бараг даа, дун-эргээр»,—гээд лэ харюусаха. Тии-ан хадаа тоо томшогүй олон бэрхэ-ан-уудые, хуби заяанай сохилтонуу-ан дабажа, эрэлхэг арадни энэ боло-ан ябаа юм аабза, Сагаан hарын-ан-ндэрнүүдые гупигта дарагдангүй-ан юм аабза.

Бэе даанхай гээд соносхогдоhон, за-ан турынгөө байгууламжые заhажа, ху-ан-лгажа, шэнэлжэ байhан республика-ан ажаhуужа байhан арадаймни хуби-ан-ямар хубилалтануудаа болооб? «Хэр-ахамнай» юун гэгшааб гээд яба-ан-ан зандаа гүбди? Соёлоо, ёно заншал-ан-удаа, гэгээрэлээ, арад угсаатанайнгаа-ан-олото шэнжэ шанарнуудые hэргээхэ, ан-гжөөхэ замдаа урагшаа алхамуудые-ан-ан гүбди? Энэ дэлхэй дээрэ дүүрэн-ан-рхэтэй, газар дээрэ байhан бүхы бая-ан-нуудые өөhэдынгөө дураар, өөhэдын-ан-гөө аша туhада хэрэглэхэ эзэргэтэй арад-ан-байhаа гүйсдөөр мэдэрээ гүбди?

Ургы, Манай алтан, мүнгэн, шулуун-ан-түрhан, арhа шурбэhэн, ой модон бо-ан-ууд бусад баялигнай хайшаа ороноб?-ан-Хэлэгдэhие шадамараар хэрэглээбди, ан-гжэ республикадаа, hан жасадань-ан-ны шэнэн нэмэри оруулаабди гэхэ-ан-ан-ан мамай хүгэлбэрндэ олдохо гү? Рос-ан-Буряад хоёр эрхэ түлөөлэлгэнүүдээ-ан-хубаарилhан, бэе бэеынгээ «хомхойе»-ан-ан зандаа гэхэhээ ондоо юу-ан-ье хэлэхэ аргагүйбди. Тиимэл хадань-ан-«бэеэ дааhан» республикын газар дээрэ-ан-«хэзэд» угаа олоор үзэгдэнэ бэшэ-ан-гү?

Тиимэл гээшэ ха. Тиимэhээ мүнөө-ан-ан-ан

АРГА ШАДАЛААРАА ТУҺАЛХАБДИ

Мүнөө республикымнай аймаг бүхэндэ хүн зонине социальна талаар хамгаалха таһагууд бии болгогдоһон гэжэ мэдэнэбди. Жэшээнь, манай эндэхи таһагай ябуулжа байһан хүдэлмэри барагдаг, хүнгэн гэхын аргагүй юм. Бидэ үдэр бүри нилээд олон хүнүүдэй гомдол, мэдүүлэнүүдые шагнанабди.

Һүүлэй үедэ хүндэ байдалда ороһон, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, үгыһэн гэр бүлэнүүдэй тоо бүришье олон болоо. Хэнинень хэншье гэлтэгүй, аргатайл һаа, бултандань туһалха һанаатай байхаш, тезд мүнгэн гээшэмнай тоотой һэн тула нэн түрүүн тон ядаруу, үгыһэн гэр бүлэнүүдтэ тэдхэмжэ үзүүлнэлди даа. Иламгаяа үнишэрһэн үхибүүдые орхихынь аргагүй: мүнөөдэр тэдэнэйнай тоо 50 гаран болоод байна.

Гэр бүлын асуудалай талаар ажал ябуулдаг В. Д. Рампиловагай хүсэл оролдолгоор нилээд олон үнишэн үхибүүд һайн хубсаһатай, садхалан ябана гэжэ сэхынь хэлэлтэй ха. Виктория Дамбаевнамнай эрид шууд ажалаа ябуулдаг хүмнай. Тэрэ хараалһан хэрэгээ бэелүүлжэ шададаг лэ хадаа олоной дунда хүндэтэй, дулаахан үгэнүүдээр хэлүүлжэ ябадаг. Манай таһагта зүрхэ муутай хүнэй хүдэлхөөр ажал бэшэ гэжэ зариман хэлэдэг. Энээн дээрэһээ тобшолол хэбэл, нээрээшье хүнгэн ажал бэшэ.

Мүнөө архида ороһон гэр бүлэнүүд олошороо. Һанаад үзэе, уһан архинша эхэ, эсэгэтэй үхибүүд гэртээ ямар хүмүүжүүлгэ абаха байнаб? Зариманинь хоолойгоо дэбтээхьыг түлөө хүүгэдөө урдаа баряад, бидэнэрһээ мэхээр мүнгэ абахаяа һанадаг. Нюултагүй, тинмэркүү хүнүүдтэй хэрэлдэхэшье саг гарадаг даа.

Нёдондо жэл манай таһагай хүдэлмэрилэгшэд гэр бүлын, ветерануудай, үндэр наһатанай һайндэрнүүдтэ хабаадалсаа һэн. Эрэмдэг болоһон ба үншэн үхибүүдтэ гэжэ зуутаад бэлэгүүдые бэлдэжэ, шэнэ жэлдэ барюулаабди. Декабриин 23-да «Гэр бүлын һайндэр» гэһэн найр наада үнгэргэхэдэмнай, Петропавловкын хүүгэдэй студи (хүтэлбэрилэгшэнь В. Д. Стряпунина) ехэ туһа хүргөө һэн. Тэрэ һайндэртэ Алсаг һууринһаа ерэһэн Баяр Пунцыкович Цыденовэй бүлэ түрүү һуури эзэлжэ, үнэтэй сэнтэй бэлэгээр урмашуулагдаа бэлэй. Энэ айл нютагтаа хүндэтэй, ажалша бэрхэ бүлэ гүүлэдэгшье юм байха.

Хүндэтэй үшөө нэгэ гэр бүлэ Петропавловкада ажаһуудаг. Сухаревтание эндэ танихагүй хүн үсөөн байха. Тээмэндэ зорюута гэртэнь ошожо, тэдээнтэй танилсаа һэмди. Гэр байрань гэжэ агдам, томо гээшэнь. Гэрэй ээзнэй гараар бүтээгдэһэн стенкэ, диван, шкаф, орон гэхэ мэтын модоор хэгдэһэн мебель хаража, сэдьхэлээ ханабабди.

Һаяхан манай таһагайхид өөһэдын магазин нээжэ, энээгээр ажалаа нилээд хүнгэрүүлбэ хабди. Һара бүхэндэ нэгэ дахин нарай үхибүүтэй эхэнүүдтэ гэжэ витамин элбэгтэй эдеэ хоолой зүйлнүүдые бэлдэжэ үгэнэбди. Хажуудахи ветерануудаймнай магазин көмерческэтэйл адли сэнгээр юумэеэ наймаална. Энэ ушархаа ветеранууднай бидэндээл ерэдэг болоо ха юм. Зүгөөр хүн бүхэндэ һарбайжархиха юумэнэйнгээ хомор хада анхаа түрүүн сиисок соо оруулгаһан лэ хүнүүдтэ хямдаар наймаа хэнэбди. Магазинаймнай мүнөөдэрэй сэнгүүдые хаража үзэхэдэ инмэ: саахар—3.100 түх., гурил (в/с) — 45.000 түх., тоһон — 11.250 түх., гэршүүхын хүрпээ — 1.600 түхэригэй гэхэ мэтэ.

Үнгэрһэн жэлдэ процентгүй сүүдэ үгэхэдөө, тэдэнэрэйнгээ гэртэхи байдалые баһал шалгажа, хэды түхэригэй хубсаһанай абтаха байһаниие элирүүлээд, тэрээхэн байһан 6 миллион түхэригөө таарууханаар хубаагаа һэмди. Һүүлдэнь Виктория Дамбаевнамнай гэр гэртэнь ошожо, баһал шалгалта хээ. Ушарынь гэбэл, зариман үхибүүдээ хубсалуулхыи орондо тэрэ маниһаа абаһан мүнгээ ондоо тээшэнь хэрэглэжэрхихэдээ болохо бшуу. Юрэдөө, бидэнэртнай һонин лэ ажалтай хүнүүд гээшэбди.

Манай таһагта үдэр бүри аптекын эм домой сэнгүүд тухай зугаа боложол байдаг. Нёдондо зун хамтын хүсэл оролдолгоор өөһэдын аптекэтэй боложо, поликлиникэнүүдтэй, больницануудтай сэхэ харилсаатай хүдэлмэриеэ ябуулнабди. Туе аптекэ нээхэдэмнай, республикымнай социальна таһагай хүдэлмэрилэгшэд мүнгэнэй талаар ехэ туһа хүргэнэн байна гэжэ мэдүүлээ.

Тээмэндэ холын гүүртэнүүдээр ябажа ерээ һэмди. Уулзар, Ёнхор, Дээдэ-Үшөөтэйн малшадта хүрэжэ ошоходоо, саахар, мылэ, порошок гэхэ мэтын зүйлнүүдые, миинтээр абаашаабди. Малшаднай мылэ, порошок абаха шадалгүй болошоод байгаа юм гү гэжэ нэгэ зариман ...логлохоодоошье болохо. Тээд үнэн дээрээ хараад үзэхэ, дэмнай, малшаднай үнинэй салин хүлһээ абахаяа болёод байна ха юм. Бидэ, эдэ уладтаа саашадаа шадалаараа туһалхые оролдохобди.

Петропавловка дээрээ олон үхибүүтэй гэр бүлэдэ, үншэн үхибүүдтэ гэжэ хубсаһа хунар суглуулха багахан пункт нээгээд, радио, газетээр соносхол хэһэмнай. Үглөөдэрнь хүнүүд ерэжэ захалаа һэн. Эдэ бүгэдэ ажал ябуулгадамнай аймагай райОНО-гой, ОВД-гэй, библиогекэнүүдэй ба ниитын бусад эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Эдэ нүхэдтөө бултанай зүгһөө баяр баясхалан хүргэнгөө, Буряад оронойнгоо зонине Сагаан һараар амаршалан, энэ ерэхээ байһан гахай жэлдэ бултадаа эбтэй эетэй, бэе бэедээ туһатай ажаһуулаг гэжэ бидэ уряалнабди.

М. ЦАГАНОВА,
Зэдын аймагай хүн зонине социальна талаар хамгаалгын таһагай секторые даагша.

ШУҺАТА ДАЙЕ ДАРЫ ЗОГСООХО

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтай оюутад, багшанар болон хүдэлмэрилэгшэд, «Буряадай эрхэтэдэй эблэл» гэһэн хамтаралай, «Нэгэдэл» гэһэн хүдэлөөнэй гэшүүд, Буряад Республикын хамалган хашалганда орогшод Чечен Республикада дотор Россин сэргшэдэй шуһата хэрэгүүдые зэбүүрхэн буруушаажа байһанаа мэдүүлнэ.

Парламентнүүдые бүудажа, Россин эрхэтэдые даран хашажа, сэргэй хүсөөр тэдэнние олоор алаха үшархүүд манай гүрэн дотор гуримшажа байнхай.

Россие зонхилжо байгшад оронойнгоо экономикые эсэслэн һандаргаад, тэрэнээ дайн дажарга хаяха баатай болобо.

Гэбэшье хуули засагаа хүсэд дүүрэнээр гартаа абаһан Россин зонхилогшод орон соомнай ажаһуудаг багахан чечен арадта эсэргүүгээр бусад арадуудые тухиржа байна. Энэ арад айхабтар хүндэ зам гаталжа гараһан түүхэтэй. Эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө 47 жэлэй туршада хаанта засагай сэргүүдтэй дайлалдаһан, хашан хамалгын хатуу сагта Сибирь, Казахстан руу сүлэгдэһэн байгаа. Мүнөө тэдэнние, мүн гэр байрануудынь бомбодожо, үхэр буугаар буудажа байһаниинь зэбүүрхэмээр. Энэ дайнда нэн түрүүлэн үхибүүд, эхэнэрнүүд, хүгшэд алуулжа

Чечен Республикада нөө ородуудай, чечен болон бусад үндэсэн шуһан адхарна, афган дайнай «интернациональ дүүргэлгэ гэжэ гээшэ гү?

Кавказла болоо дайн бухы Федерацинай һүжэрөөгүй бидэ энэ шуһата дары болоулха эрхэ набди!

Россин сэрэг Чечнадары гаргагдаха зэр

Россин Федерацин хэр дээрэ ямар байлдаае хориһо Россин парламент дэ той.

Агууехэ гүрэнние һандаргаагүй, эдэ даг арадуудые бүл бэедэнь тухиржа дуулаагүй байһан Президент Б. Н. Ельцин албан тушаалһаанд ха эрилтэ табинаб

Россин Федерацин мөнгын зүбшөөлгүй байлдаа үүсхэһэн, хэрэгүүдые һүжэрсин Правительство һаа бууха зэргэтэй.

М. ЗОЛ

Политическэ хам малганда оротсо ряадай эблэлэй нинн гэшүүн, Доржи ровай нэрэмжэт институтай

ҮНЭН ЗҮРХЭНЭЙ АМАРШАЛГА

Хүнлэтэ «Буряад үнэн» газетын хүдэлмэрилэгшэд Таанадаа гарахаяа байһан Сагаан һараар амаршалаад, ута наһа, удаан жаргал, ажалдатнай амжалтануудые, гэр бүлэдэтнай зол жаргал, эдүүр энхые хүсэн үлэгшэ Загарайн аймагай Арьбажал нютагһаа Данзанов Дабаа бэшэжэ байна.

Манай Арьбажал нютаг Эрхирэгэй совхозой 1-дэхи отделени байһан юм. Совхознай һалажа, бутаржа, мүнөө айл бүгэн өөһэдөө амжаараа үмсын ажал хэдэг болоод байна. Нютагтамнай 30-аад айл оологдоно. Совхозой үгы болоһоор, хилээмэн асаргадахаяа болёо. Хотодо дутэшье һаа, хилээмээр ходо дуталдажал байхабди, талхатай һаа, шаангыяа бариха саг-бологшо бэлэй.

Арьбажал нютагһаа тоонтотой Олег Андреевич Батуев һүбэлгэн хурса ухаатай һэн тула нютагайхидаа хайрлажа, үнэрһэн намар пекарни барижа, зоноо халуухан, зөөлэхэн хилээмээр үдэр бүри хангаха гэжэ шиидэдэг, наһаһанаа бэелүүлжэ, зорилгоноо хүсэндэнь оруулжа шадаа. Нютагайхидынь тэрээндэ ехэл баяр хүргэнэ даа. Үдэр бүхэндэ халуухан, зөөлэхэн шэнэ хилээмэ эдижэ байхадаа, юундэ баярлахагүй даа. Тэрэ эндэхи зоноо хангахын хажуугаар, хүршэ совхозой түб байһан Эрхирэг һуринайхидые үдэр бүхэндэ хилээмээр хангадаг болонхой.

Олег Андреевичэй хүсэл оролдолгоор Арьбажал нютагтамнай эхин классай һургуули нээгдэжэ, багшуулнай ехэл амараа. Эндэһээ хүүгэд 10 модо Эрхирэг һуурин онгоо. Сугыншье һаа, айлда байжа һурадаг байһан юм.

Эхин классай һургуулида манай нютагай басаган, залуу багша заадаг: Арьбажалайхи Олег Андреевичэй, гэр бүлыень Сагаан һараар амаршалаад, уга наһа, удаан жаргал, эдүүр энхэ, ажалдань, ба, һуралсалдань амжалтануудые хүсэнэ.

Нютагай зоной гүйлтаар Дабаа ДАНЗАНОВ бэшэбэ.

НАРА ХАРУУЛХА ШЭДИТЭЙ

Улаан-Удын 7-дохи поликлиникэдэ хүдэлдэг Буряад Республикын эдүүрые хамгаалгын габьяата хүдэлмэрилэгшэ, нюдэнэй врач Федор Егорович Попов гурбан мянга гаран орёо хүндэ операци хэһэн байна. Энэ поликлиникэдэ 1974 ондо хүдэлхээе ерэхэдэнь, операци хэхэ таһаг үгы байжа, түхеэрэгдээгүй таһалга соо операци хэхэ баатай болодог һэн. Тусхай зэр зэмсэгүүдтэй, мүнөө уеын оньһон түхеэрэлгэтэй операционно таһалга байгуулха талаар Федор Егорович ехэ эдэбхи үүсхэл, оролдолго хэшээл гаргажа, энэ хүсэлынь гурбан жэлэй саада тээ бэелээ бэлэй.

Ф. Е. Попов врачайнгаа мэргэжэл нарижуулан һайжаруулхын тула 1991 ондо Киев, Москва хотонуудта һуралсал гараһан, тэрэнэй удаа поликлиникэ соогоо косметическэ операцинуудые хэжэ захалһан байна. Гадна тэрэ Москвада һуража байха үедөө авиакосметическэ офтальмологой лицензи абаа һэн.

Федор Егорович дээдэ гарай мэргэжэлтэ врач байхаһаа гадуур, хүн шанараараа илгардаг юм. Хододоо урин налгай, амгалан түбшэн зангаар үбшэнтэдтэ хандажа, һанаа сэдьхэлыень заһадаг, эдэгэхэ байһандань этигүүлдэг. Гансал Улаан-Удэ хотын бэшэ, мүн республикын олохон хүн зондо тэрэ мэдэжэ болоихой. Нара харуулха шэдитэй хүн гэжэ тэрээн тухай дэмы хэлсэдэгүй.

П. БУРМАКИН.

ГАЙХАЛТАЙ? ҮГЫ, ЗЭБҮҮРХЭМЭЭР!

«Буряад үнэн» һонинойнгоо январиин 25-да толилогдоһон «Хүндэтэ нүхэдүүд!» гэһэн гаршагтай уншагшадтаа хандаһан редакционно бэшэгые уншахадаа, үнэмни үрэзыбэ, сэдьхэлни ёгшобо.

Һүүлэй хоёр жэлэй хугасаа соо Бесфамильный гэжэ хүн (нэрэ обогтоо тааруушаг лэ аа гү?) албан-тушаалаа хэрэглэн, «Буряад үнэн» газетыемнай дахяад лэ һэнгэргүйгөөр доромжолбол даа. Республикын һангай мүнгөөр хангагдадаг, түрэл буряад хэлэн дээрээ хэблэгдэдэг ори гансахан улас түрын удхатай, түүхын гүнзэгы шанартай газетые «дэгэздээд», ямар политическэ «зөөри» олохоёо һанаһан дарга юм? Господин Бесфамильный, Нэрэгүй Нэхытэ мэтээр, Президентын мэдээжэ Зарлигые убайгүйгөөр дэбһэбэ гээшэ гү? Дэгэл захатай, хүн ахатай гэжэ хэлсэдэг. Тезд типографиин дарга хэн болоо юм? Үнэн дээрээ Буряад Республикын Президентын урдаһаа нёлбожорхиһон шэнги болоно бшуу. Бесфамильный хадаа республикын 1995 оной мүнгэнэй гаргашын хэмжээн баталагдаагүй гэжэ һайн мэдэнэ. Һаяын сагта үри түлэгдэхэ гэжэ бүришье һайнаар мэдэнэ. Тезд юундэ угзага-тагзага гэнэ гээшэб? Гайхалтай, Бараг дарга хүниие шүүдэнгы ябадал гаргаа гэхын аргагүйл даа. Саагуурхан удхатай хэрэг хэбэртэй.

Мүнөө болотор минии абяагүй ябаһан гайхалтай. Баһал иимэрхүү гэхэ гү, али саг соогоо мүнгэнэй һомолоогдоогүй ушарһаа «Байгал» («Байкал») журналаа уншагшадтаа саг болзор соонь эльгээжэ шадангүй, зоной урда гэм зэмэ хэжэрхиһэн мэтэ хүнэй урдаһаа сэхэ хараха эүрхэгүй болошоод ябадагаа һанахадаа (юрэдөө, мүнөөшье тиимэл даа), досоомни хара бууна.

Буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэ, журналнуудые, номуудые үсөөн хүн уншана гэжэ байжа хороор ёгтолдог, енгүүрхэдэг дээдын зиндаагаа дарганаршье бии болонхой. Тезд энээндэ хэн зэмэтэй юм? Гушаад жэл соо хүүгэдые түрэл хэлэнһээнь холодуулжархёод, манкуртнууд мэтэ буряадааралашье, ородоршье хүсэд ярижа шадахагүй хэдэн үе зонине бии болгожорхёод, гэмыень «Буряад үнэндэ», «Байгалда» хаяха наанатайшуул ялагархан сонхотой кабинет соогоо шахылдажа һуугша.

Үндэһэ яһатанай зарилсаан, бата нүхэсэл эбдэршэгүй гэжэ этигэшэнхэйгээр хүмүүжүүлэгдэһэн бидэнэр һүүлэй хэдэн жэлэй туршада һанаа заяанда оролшогүй элдэбын мүухай юумэ хаража, уншажа, дуулажа, гайхалдашоод ябанабди. «Буряадтамнай бараг даа» гэжэ налайлдадагбди. Ёноор! Бесфамильный мэтэ хүнүүдэй иимэрхүү яһа хаябал, тэсэмгэй номгон бурядууд бэеэ мэдүүлжэ шадахал байха! Бухалда гү, али һуридэ тэргэ түлеэн хэрэггүй, ороидоол зуруулай жаахан дүлэн лэ хүрөөд үлөө! Энээниие бү мартыт, бесфамильнануд!

С. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ,
уран зохёолшо.

Үндэһэн урлалаа һэргээе!

ГҮРЭЖЭ ШАДАХА ГҮТ?

Урдандаа хүдөө нютагуудта үргэнөөр дэлгэрэнги байнан арадай урлалнуудыг Совет засагай үедэ мартагдаһаншье һаа, мүнөө дахяад һэргээлгэжэ эхилэнхэй. Һүүлэй жэлнүүдтэ пеэшэн баригшад, арһа шүрбэһөөр мориной тоног зэмсэг хэгшэд, түмэр, зэд амһартануудые заһабарилагшад, модон дээрэ элдэб юумэ һиилэгшэд олошорно.

Тарбагатайн районой Хуйтэн, һуринай һургуулида ажалай ветеран, пенсионер Николай Степанович Казанцевай эдэбхи үүсхэлээр шутын бургааһаар корзина (түрсүүг) гүрэхэ кружок эмхидхэгдэжэ, үхибүүд арадай энэ урданай урлал дуратайгаар шудална.

Кружогто ябагшад хабар, зундаа гол горхоной эрьеэр элбэгээр ургадаг бургааһа бэлдэжэ, шанар шэнжьень алдуулангүйгөөр удаанаар хадагалжа һураа. Тингэжэ һургуулиингаа мастерской соо корзина гүрэжэ һурадаг юм. Мүнөө олонхинь энэ мэргэжэлээрээ яһала шадабаритай болонхой. Жэшээлхэдэ, Хуйтэнэй үхибүүдэй гүрэһэн корзинканууд аймагай һурагшадай уран бүтээлнүүдэй выставкэ дээрэ үндэр сэгнэлтэдэ хүртэхэһөө гадна, заримыень эндэ ерэһэн хүнүүд худалдажа абаһан байна. Табадахи классай һурагшад Света болон Оля Алексеевануудь, Марина болон Таня Тихонованууд, Оля Козлова, Таня Мясникова гэгшэдэй гүрэһэн корзинануд олоной һайшаал магтаалда хүртэһэн байгаа. Амжалтаараа урмашаһан кружогой гэшүүд мүнөөшье энэ ажалаа эдэбхитэйгээр үргэлжэлүүлнээр.

Н. С. Казанцев үхибүүдые энэ аша туһатай хэрэгтэ һургажа байхадаа багахан хоёр ном заабари болгон хэрэглэдэг юм. Энэнь уншагшадта һонирхолтой байжа магад, тиимэһээ тэдэнние нэрлэнүү. **Нэгэдэхинь, Б. Мейкард гэжэ хүнэй бэшэһэн «Плетение», хоёрдохинь, «Просвещение» хэблэлээр барлагдан гараһан «Промыслы и ремесла» гэһэн номууд болоно.** Эдэ номууд соо корзина гүрэхэ онол арганууд заагданхай.

...Хуйтэнэйхид һархяаг, жэмэс түүлгын хаһа түгэс бэлэдхэлтэйтээр уттахань ха. Хүндэ үргэбшэ үргэлжэ, хүнэг шэрэжэ зобонгүй, хүүгэдэйнгээ бүтээһэн хүнгэн зохид корзинатайнууд болоод, хүбшэ тайгадаа гарахань бшуу.

С. ВАСИЛЬЕВ,
худөө бэшэгшэ.

ШЭНЭ МЭРГЭЖЭЛНҮҮД ЗААГДАНА

Улаан-Удын 24-дэхи СПТУ-да шэнэ һонирхолтой мэргэжэлнүүдые заадаг болоо юм ха. Тэрээн тухай тобшоноор хөөрэжэ үгыт.

Д. БУДАЖАПОВА.

Мухар-Шэбэр.

* * *

Үнэхөөрөөшье, 24-дэхи СПТУ 1992 оноо үндэһэн мэргэжэлэй 24-дэхи лицей болоһон юм.

Модон болон шулуун хүшөө памятнигуудые һэльбэн шэнэлэгшэ, декоративно-уран һайханай шэрдэлгын болон штукатурыын, шабараар гоёожо хэһэн зүйлнүүдэй һэльбэн шэнэлэгшэ, газ, дулаа хангалгын болон вентиляциин младша инженер, англи хэлэ болон мүнөөнэй оргтехникэ мэдэхэ секретарь-референт гэһэн шэнэ мэргэжэлнүүд энэ училищида заагдана.

ОЛОНОЙ БАГША АЛДАРТАЙ

Аяар холын тэрэ 1955 оной нажарай намжаахан үдэр хармаан соогоо багшын һургуули дүүргэһэн дипломтой залуу сэбэрхэн басаган Захааминай аймагай Енгорбойн долоон жэлэй һургуулида багшалхаар эльгээгдээ бэлэй. Энэ багшымнай нэрэ алдарынь Айдаева Аграфена Ильинична болоно.

Аграфена Ильинична Айдаевагай ажалайнь дэбтэр соо 1955 ондо Енгорбойн долоон жэлэй һургуулида биологи, химии зааха багша болобо гэжэ бэшээтэй. Тингээдшье тэрэ дэбтэр соонь олон юумэ бэшэгдээгүй. Аграфена Ильиничнагай багшалжа эхилһээрнь тэбхэр дүшэн жэл үнгэршэбэ.

Энэмнай хүнэй дунда зэргын наһан болонол даа. Аграфена Ильинична бухы наһаяа хүүгэдые хүмүүжүүлхэ, һургаха хэрэгтэ зорюулаа.

Аграфена Ильинична Эрхүүгэй областиин Эхирэд-Булгадай аймагай Дархата нютагта 1933 ондо түрөө. Дайнай хүшэр жэлнүүдтэ балшар наһаниинь тудалдаа. 1941 ондо Хара-Нуурай долоон жэлэй һургуулида ороод, оролдосотой һайнаар һурааһан һүбэлгэн үхаатай басаган нураалаа эрхимсэр дүүргээ бэлэй. 1948—1953 онуудта Түгэтын дунда һургуулида нуража дүүргэһэн байна.

Бага наһаниинь дайнай үеын, дайнай һүүлээрхи хүшэр сагта тудабашье, Аграфена басаган нураха, багша болохо гэһэн хүсэл эрмэлзэлээ орхёогүй. Үсэдөөр номоо үзэдэг, оролдосотой бэрхэ басаган Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтда орожо, табан жэлэй туршада эрхимээр нураа.

Аршаанта һайхан Енгорбой нютаг Аграфена Ильиничнагай тоонтоһоонь дутуугүй түрэл болонхой. Түрэл болонгүй яахаб даа. Хубн заяандань ушарһан, бүтээгдэһэн һайн һайхан хэрэгүүд эндэһээл эхитэй ха юм. Енгорбой нютагай үндэр сэбэр, номгон даруу зантай, ажалша бэрхэ хубүүнтэй хубн заяагаа нинлүүлжэ, эбтэй эетэй бүлэ болоо. Хоёр хубүүн, гурбан басагадай эжы боложо жаргаһан юм. Үри хүүгэдынь булта өөһэд өөһэдын харгы шэлэнхэй. Ехэ басаган Людэнь врач мэргэжэлтэй, Хэжэнгэ нютагта ажаһуудаг. Саша хубүүниинь Улаан-Удэдэ хүдэлдэг, Линия басаганиинь Енгорбойн һургуулида багшалдаг, Маргарита Володя хоёрынь нютагтаа юм.

Енгорбойн һургуулида хүдэлхэ үедөө Аграфена Ильинична юрын багшаар, завучаар, директорээр ажаллаһан намтартай. Ямаршье туршаалда хүдэлхэдөө, ажалдаа харюусалга, оролдолго ехэтэйгээр хандажа, сүг хүдэлдэг нүхэдтөө жэшээ болодог һэн.

Завучай ажалда дэбжүүлэгдэжэ, олон жэлдэ һургашадые хүмүүжүүлхэ, һургахын талаар харюусажа ябаа. Энэ туршаалдаа хүдэлжэ ябахадаа, һургуули соогоо хүүгэдэй журам нягтаар барижа, һургууляа ариг сэбэрээр байлгадаг һэн. Бэрхэ эмхидхэлшэ, ажалдаа шударгы байһыень хаража, аймагай хутэлбэрилэгшэд һургуулиин директорээр томилбо. Энэ туршаалда Аграфена Ильиничнагай хутэлбэрилэгшын, эмхидхэлшын бэлиг шадабари элирэн тодороо. Директорээр хүдэлжэ байха үедөө Аграфена Ильинична Енгорбойн һургуулиие аймаг соогоо эрхим, жишээтэ һургуули болгожо шадаа. Енгорбойн һургуули дүүргэжэ гараһан хүн бүхэн Аграфена Ильиничнагай сэб гэмэ гэшхэдэлынь, хонгёо хоолойень мартаагүй байха. Багшамнай хүниие, үхибүүдые «тэрэтнимэ», «энэ-нимэ» гэжэ илгадаггүй, бултандань адли тэгшээр хандадаг абари зантай хүн юм. Зэмэтэйень сохом мэдээ һаа, шангаахаар зэмэлээд, һургаал заабари хэлэхэ, зэмэгүй һаашни, заатагүй ойлгожо табидаг һэн. Журамтай бэрхэ һурагшадые ходо дэмжэжэ, бэшэндэ жишээ болгон хэлэжэ байдаг. Иимэ үнэншэ, залан сэхэ байһанайнь түлөө шабинарынь ехэ хүндэлдэг юм.

Аграфена Ильинична багшадаа бидэ, шабинарынь, үнэн зүрхэнэй баяр хүргөөд, Сагаан һараар амаршалнабди! Ута наһатай, удаан жаргалтай ябахыетнай хүсэнэбди.

Н. ОЧИРОВ.

«ТУҺАЛЖ ХАЙРЛЫТ

Улаан-Удын Солнечно үйлсын 4-дэхи гэрэ шадай эльгээһэн инмэ гаршагтай бэшэг мана 1994 оной декабриин 22-ой дугаарта толилоо

Тус гэртэ ажаһуугшад һүүлэй жэлнүүдтэ хүндэ байдалда ороһон тухайгаа бэшэһэн юм. **гэр 70-аад онуудай эхеэр бодхоогдоһон юм. Т зарим тэды заһабари хэгдэдэг байбашье, һ нүүдтэ сорго хоолойнуудайнь хуушарһан дэрэ та байдал саг үргэлжэ тохёолдодог болоо... П мнай үбэл, зунгүй канализациин уһан гоожо орохо аргагүй, ямар нэгэн нуур сөөрэм мэтэ Ушар нимэһээ үжэнхэй уһанай үнэр танараар дэ олоор удэһэн боргооно, алаһантай тэмсэ болонхойбди. Эгээ шухалань гэхэдэ, подвал саг үргэлжэ нээгдэнхэй байдагһаа дороһоо х байдаг».**

Саашань бэшэгэй авторнууд дороһоо хүйтэ дэнэбди гэжэ нэмээһэн байгаа. Гадна бэшэг хэдөө, халуунаг, хүйтэнэй хоёр краннаа гансаа уһан гарадаг болонхой гэжэ хэлэһэн юм.

Бэшэгэй мүрөөр бидэнэр Улаан-Удын Октоной гэр байрын 4-дэхи захиргаанда хам мастер Т. А. Балтахинова нимэ харюу үгөө

— Солнечно үйлсын 4-дэхи гэртэ ажаһуудол бидэндэ мэдээжэ,—гэжэ тэрэ харюусаба. най энэ гомдолойнь гараһанай удаа манай д ниин сантехническэ албан бүри шэнэ жэл халуун, хүйтэн уһанай ябадаг хоолой, сорг ры заһабарилһан байха юм. Энэ талаар ямар мүнөө байгагүй.

Эндэ ажаһуугшад канализациин уһанай гоожолгодо өөһэдөө зэмэтэй. Үнгэрһэн жэл бидэнэрээ мэхэлхээе болиһой даа гэжэ хүсэнэб. Хубилган шэнэдхэлгэһээ, экономическа реформоһоо залуу үетэн ехэ юумэ хүлеэгээ. Теэд орондонь экономикын дороітолго, хүн зоной һуудал байдалай улам муудалга, ядахын сагта Чечнида дайн болохо юм. Һаял һургуули дүүргэһэн 18—19 наһатай хүбүүдые дайнай гал руу түлхижэ, тухиржа байхаяа болиёл даа! Манай республикын хүтэлбэри нютагайнгаа хүбүүдые һэшхэлгүй политигуудай эхилһэн

ямаршье удха дайнһаа юу гүйб? Али энэ жэ байдаг юм ханамжаяа арад ганагүйб?

Бухы бурад — алишье хо ажаһууг, холо ябаг — бултан Гахай жэлдэ, раар амаршал дэлхэй дээрэ дал мандаһай, эетэй, бэе бэ һайн һайхан, ябаһай гэжэ нэй» хуудаһ үреэһүү.

В. Х

АРШАЛАН АБАЯЛ!

Байгша оной январиин 31-дэ шэнэ, модон Гахай жэл гарахань. Гахай жэл ургаса ногоогоор яһала элбэг дэлбэг, баян тарган жэл гэжэ бүряад эомнай хэлсэдэг. Мүнөөнэй хүшэрхэн байдалһаа урмаа хухаржа байнгүй, шангаар бэеэ баряад, эрхилдэг ажалаа шадал соогоо эрхимээр хэжэ, хэрэг бүхэнөө ханамжатайгаар бүтээжэ байхые оролдохо болоноби.

Юунишье үгы, хуу хооһон, үлэн, салдаган байнабди гэлдээд, үргэ, хэлэнэйнгээ холоторшье шашалдаа һаамнай, ямар үрэ гарахаб? Бухы юумые муушалаад, гараа хабсараад һуухадамнай, хэн манда эдеэ хоол асаржа үгэхэб? Өөһэдынгөөл хүсэ шадалаар, хэшээл оролдолгоор, тодорхой һайн хэрэгүүдээр хоолойгоо тэжээхэбди, орон нютагаа һандарал хосороліоо абархабди гэжэ һанагдана. Ямаршье хүндэ сагта хүн зангаа алдаха ёһотой гүбди. Эсэгэ ороһоо хамгаалгын дайнай үедэ манай аха үеын түрэлхид хэды ехэ бэрхэшээлнүүдые тэсэжэ, дабажа гараа гээшэб?!

Шэнэ Гахай жэлдэ гүрэн түрымнай хүтэлбэрилэгшэд бидэнэрээ мэхэлхээе болиһой даа гэжэ хүсэнэб. Хубилган шэнэдхэлгэһээ, экономическа реформоһоо залуу үетэн ехэ юумэ хүлеэгээ. Теэд орондонь экономикын дороітолго, хүн зоной һуудал байдалай улам муудалга, ядахын сагта Чечнида дайн болохо юм. Һаял һургуули дүүргэһэн 18—19 наһатай хүбүүдые дайнай гал руу түлхижэ, тухиржа байхаяа болиёл даа! Манай республикын хүтэлбэри нютагайнгаа хүбүүдые һэшхэлгүй политигуудай эхилһэн

«БУРЯАД ҮНЭН» газетэдэ бэшэнэй нүү

ЖЭЛЭ Гунга олохо хоёрой гэжэ нүг ай, гүн ye manai Яруунымн ржаб Д зүрхээ дэнөөе шагнажа хайра ндаа сөөхэн ирин о гом лгойгоо л, ларуу бөлдөөд ө, харыт ргыгаар н ерэжэ лбар, хо ндэ тулга хэлэжэрхи руун тээн таар хуб бсаһан к ангаһан м гү — о ын аргагүй н консерв ушөө к шэрэнхэй баба. м үбэштэ бааһаяаш нжэрхихэ. нэн,— гэж элгойгоо уулба. н энээнэй бөөнэ Ларионов р харбаа хар толгой даа минин хүрэбэгүй. рьёлоод. хүршэн амай зайгаа бурьюулан ншэдн, зүтэр ирин гэр ай, гүн ө ябаг — бултан Гахай жэлдэ, раар амаршал дэлхэй дээрэ дал мандаһай, эетэй, бэе бэ һайн һайхан, ябаһай гэжэ нэй» хуудаһ үреэһүү.

В. Х

«ТУҺАЛЖ ХАЙРЛЫТ

Улаан-Удын Солнечно үйлсын 4-дэхи гэрэ шадай эльгээһэн инмэ гаршагтай бэшэг мана 1994 оной декабриин 22-ой дугаарта толилоо

Тус гэртэ ажаһуугшад һүүлэй жэлнүүдтэ хүндэ байдалда ороһон тухайгаа бэшэһэн юм. **гэр 70-аад онуудай эхеэр бодхоогдоһон юм. Т зарим тэды заһабари хэгдэдэг байбашье, һ нүүдтэ сорго хоолойнуудайнь хуушарһан дэрэ та байдал саг үргэлжэ тохёолдодог болоо... П мнай үбэл, зунгүй канализациин уһан гоожо орохо аргагүй, ямар нэгэн нуур сөөрэм мэтэ Ушар нимэһээ үжэнхэй уһанай үнэр танараар дэ олоор удэһэн боргооно, алаһантай тэмсэ болонхойбди. Эгээ шухалань гэхэдэ, подвал саг үргэлжэ нээгдэнхэй байдагһаа дороһоо х байдаг».**

Саашань бэшэгэй авторнууд дороһоо хүйтэ дэнэбди гэжэ нэмээһэн байгаа. Гадна бэшэг хэдөө, халуунаг, хүйтэнэй хоёр краннаа гансаа уһан гарадаг болонхой гэжэ хэлэһэн юм.

Бэшэгэй мүрөөр бидэнэр Улаан-Удын Октоной гэр байрын 4-дэхи захиргаанда хам мастер Т. А. Балтахинова нимэ харюу үгөө

— Солнечно үйлсын 4-дэхи гэртэ ажаһуудол бидэндэ мэдээжэ,—гэжэ тэрэ харюусаба. най энэ гомдолойнь гараһанай удаа манай д ниин сантехническэ албан бүри шэнэ жэл халуун, хүйтэн уһанай ябадаг хоолой, сорг ры заһабарилһан байха юм. Энэ талаар ямар мүнөө байгагүй.

Эндэ ажаһуугшад канализациин уһанай гоожолгодо өөһэдөө зэмэтэй. Үнгэрһэн жэл бидэнэрээ мэхэлхээе болиһой даа гэжэ хүсэнэб. Хубилган шэнэдхэлгэһээ, экономическа реформоһоо залуу үетэн ехэ юумэ хүлеэгээ. Теэд орондонь экономикын дороітолго, хүн зоной һуудал байдалай улам муудалга, ядахын сагта Чечнида дайн болохо юм. Һаял һургуули дүүргэһэн 18—19 наһатай хүбүүдые дайнай гал руу түлхижэ, тухиржа байхаяа болиёл даа! Манай республикын хүтэлб

Уран зохёолшын дэбтэрһээ

ЭХЫН СЭДЬХЭЛ

ЭН ЖЭЛЭЙ саана
хэр Гунга Чимитов
болохо Анатолий
хоёрой зохёоһон
» гэжэ нрагуу һай-
лгатай, гүн гүнзэгы
дууе манай суута
, баһал дүтымни ха-
жир Яруунымни хүрь-
Дугаржаб Дашиевай
хөхые зүрхэзэ шэмшэ-
нюдэнтөө уһа гүйл-
хуу шагнажа һууха-
үрөөн хайрата һама
ухаандаа оруулан,
үсөөхэн лэ бай-
, харин олонхидоо
үйгөөр гомдохоохон
толгойгоо тоншон
сэдьхээд лэ, үглөө-
лэ яруу түргэхэн
сэдэг бэлдээд, Яруу-
Инсэнгэ нютаг тээ-
лэшэнөө мүнөө-
жардагүйб. Иимэл
най шэди, хүн бүхэ-
нэй һудаһа үбшэн-
шье, айтайгааршье
, дүнгэжэ, зориг-
шададаг эльбэтэ хү-

хын сэдьхэл, эхын
, эхын баатаршалга
шээгүй нэгэшье уран
ые олоо шадаба-

лтэ газар дэлхэйгээ
жэшэдэгбди, мүн
йгаалаһин эгээл үзэм-
йн һайханине данги-
нгэ сасуулан ха-
ди.

мүүнүдые бэшэн
бага аһанайнгаа нэ-
ушандаа оруулжар-
1945 оной зунай эхин
маһайн гэр бүлөө-
руун Ульдэргэ зөөжэ
лэзөбди. Нютагай үхи-
тэрэ үдэртөө та-
, ааладжа эхилээ
Сэлмэймнай баруун
ооно уһан тээрмын
Ринчинэй Балбар,
Цэчик бидэ гур-
ралдайнгаа хүхэр-
ааһа орожо садаад,
ын алһан дээрэ бээ
хөтөнэбди.

, харыт хүбүүд,
ыргыгаар Шил-
ын ерэжэ ябанал,
Балбар, хоёр га-
ндэ тулган өөдөө
хэлжэрхибэ. Нэ-
баруун тээнээ һан-
ытагар хубсаһатай
, хубсаһан юм гү,
н, ангаһан бүдэй
юм гү — оройдоо-
ын һаргагүй), ара-
бын консервын баан-
, үшөө юушьеб
р шэрэнхэй амитан
ааба.

шни үбэштэй, тэрэ
у баһаяашье хэ-
эднжэрхихэ. Гуй-
гүшэн,— гэжэ Гон-
толгойгоо маажа-
лгуулда.

гэн энээнэйшни го-
ааэ бөөһөөэ түүжэ
, Ларионов Паш-
аар харбажархёо.
ухар толгойень ту-

эбдаа минии дэмжэ-
г хүрэбэгүй. Юун-
хайрланги мэдэрэл
орьёлоод, абаба.
Ахүгшэн маниһа
шамай зайгаар хар-
бурьюулан, бидэ-
ороншьегүй, уруу
ханхай юумэн һүү-
р үнгэрбэ.

гүй бидэ гэр гэр-
бди. Манай гэрэй
ньеймнай хашаагай
үнөөхи бишыхан
ута хюмһатай ар-
ахан хурганнуудаа-
ааб шэншэлжэ һуу-
гэрэ гүйдэлөөрөө
ыдэ һониноо дуул-

Ай, хөөрхы, дуулаа
ааг соо шамда үдын-
ох үдэгдэнхэй, ху-
ааа,— гэбэ эжы-
Баатар заварууха
абаа, газаашаа яа-

хадэн нохой
борожо һуубад.
шуудуудан намна-
ааа соо даа, өөрөө
ааб. Гурба-дур-
хам дүтэлөөд, зүрхэ
ооноб. Хүгшэн
амайе обёоржо, тол-
үргэбэ. Уршалаануу-
тэлүүлшэһэн альга-
ахан өөур, оройдоо-
залгүй нюдэн. Тэ-
ымэй харамсаараа,
ан хэбэр үзүүлээд,
онсервын баанха
ньень газарта тон-
лагаад, урдаа та-
Табагтай заба-
бултыень хэжэрхи-
Хүгшөөдэй толгойгоо
, дохилзуулан:

Аһаншье һайхан сэдь-
хубүүмши даа. Зальбай
Буянтай, дэмбэрэл-
ун болохош даа,— гэ-
лээд, зүтар зохидхо-
аманшалаад, эдеэлжэ
нэн. Эдэ хэлэһэн үгэ-
нь би долоон заяан-
ртажархиһан байгааб.

Харин нёдондо эжымни һа-
нуулаа. Юуб гэхэдэ, эдэ бү-
гэдые тэрэ хэрэлсы дээрэ-
һээ хараһан байгаа бшуу.

Үдэшэлэн керосиная гам-
нажа, дэнгээ носоонгүй пеэ-
шэнээ носоожо һуухадаа, Ба-
ма эжы дуулаһанаа домог-
лон хөөрөөгшэ бэлэй...

...30-аад онуудай тэн ба-
таар, хүдөөгэй зонние хү-
сөөр баадхажа, хамтын ажал
байгуулха үедэ Шилсаана
хүгшэн хэнһээшье дутуугүй
залуухан салуухан бэри ябаа.
Үншэрхын зоболонине үзөө-
шье даа. Басагаар хоёр хү-
бүүдые түрэжэ, жаргаа. За-
рим нютаг зоной һалхитажа,
һарьһантажа байжа гүйгөөд,
нарайнуудые хойно хойно-
һоонь гаргаба гэжэ шоо үзөө.
шобто хараашье һаань, тэрэ
өөрыгөө бүтүүхэн жаргалгайда
тоолодог, хоёр монсо-

Үдэшэлэн керосиная гамнажа, дэнгээ носоонгүй пеэшэнээ носоожо һуухадаа, Баяа эжы дуулаһанаа домоглон хөөрөөгшэ бэлэй...

...30-аад онуудай тэн батаар, хүдөөгэй зонние хүсөөр баадхажа, хамтын ажал байгуулха үедэ Шилсаана хүгшэн хэнһээшье дутуугүй залуухан салуухан бэри ябаа. Үншэрхын зоболонине үзөөшье даа. Басагаар хоёр хүбүүдые түрэжэ, жаргаа. Зарим нютаг зоной һалхитажа, һарьһантажа байжа гүйгөөд, нарайнуудые хойно хойно-һоонь гаргаба гэжэ шоо үзөө. шобто хараашье һаань, тэрэ өөрыгөө бүтүүхэн жаргалгайда тоолодог, хоёр монсо-

Харин нёдондо эжымни һануулаа. Юуб гэхэдэ, эдэ бүгэдые тэрэ хэрэлсы дээрэһээ хараһан байгаа бшуу.

Үдэшэлэн керосиная гамнажа, дэнгээ носоонгүй пеэшэнээ носоожо һуухадаа, Баяа эжы дуулаһанаа домоглон хөөрөөгшэ бэлэй...

...30-аад онуудай тэн батаар, хүдөөгэй зонние хүсөөр баадхажа, хамтын ажал байгуулха үедэ Шилсаана хүгшэн хэнһээшье дутуугүй залуухан салуухан бэри ябаа. Үншэрхын зоболонине үзөөшье даа. Басагаар хоёр хүбүүдые түрэжэ, жаргаа. Зарим нютаг зоной һалхитажа, һарьһантажа байжа гүйгөөд, нарайнуудые хойно хойно-һоонь гаргаба гэжэ шоо үзөө. шобто хараашье һаань, тэрэ өөрыгөө бүтүүхэн жаргалгайда тоолодог, хоёр монсо-

бууһан хүрьгэнөө гү, али бэриеэ өөрын түрэһэн хүбүүн, басаган мэтээр хэн мээхэйлэн уттадаг бэ? Эжы. Иимэл ха юм даа, эхын сэдьхэл.

Амидыдань ашыень харюулая... Баһа нэгэ ушар һанаандамни ороодхибол. Нүхэрөө, һамгыень зондо шоо үзүүлхэгүйнь тула нэрэнүүдыень ондоо болгоһуу. Тэрэ гэр бүлөөрөө үнинэй Улаан-Үдэдэ байрланхай. Хэдэн жэлэй урда хүдөө нютагһаа хүгшэржэ, зүнтэглэхын һуури табиһан эхэеэ Дугар асарха баатай болоо һэн.

Эжынь элүүр мэндэ ябахадаа, Дугартанаа үүсээр ядхаадаггүй, үбэлдөө һу, зөөхэй хүргөөд эльгээжэл, шадал соохоноо тэдэнээ тэдхэжэл байдаг бэлэй. Һайнииньь гэхэдэ, Дугар зун бүри амаралтаяа абаад, нютагаа ошожо, эжыдээ үбһыень сабшажа, түлеэень бэлдэжэ үгэдэг һэн.

Теэд үтэлхэ саг ерэжэ, эхын аша харюулха хубита ерэбэ даа. Дугар нютагаа ошожо, үхэр малыень, байра байдалыень мүнгэн болгоод, һэнэтэй бараанень машинада ашаад, эхэеэ шэрээд, городоо бусаа. Бэринь гансата хүйтэншэгөөр уттаһан юм гэлсэгшэ.

Зүгөөр мүнгэ зөөридэнь обтожо, муугаа мэдүүлээгүй. Энгельсина богонихон болзор соо зөөриинь хиидхүүлжэ шадаа. Алта, мүнгөөр шэхэ, гарнуудаа шэмэглээ, хубсаһа хунараа шэнэлээ. Байн-байн үлгэ һалга болошоһон хадам эхэеэ шоо үзэдэг, халтад лэ гэхэдэ, бадашадаг, хараадаг болобо. Эдэгээр илгадаг болобо. Хубсаһа хунарыень угаахаяа болибо.

Айлшанай орожо ерэхэдэ, «Өөрынгөө таһалга руу ариладаг саашаа. Хоб-жэб шагнаха һанаатай шэхэеэ һэрмылгэжэрхёд һуунал, харгатышли»,—гэжэ байжа, шудэеэ зуун, гэмэрээд, гарыень хүсэтэйгөөр бажуун, һандай дээрэһээ бодхоогоод, таһалга руунь түлхижэрхихэ.

Хүгшэн ялтаргаһаар бурханайнгаа урда ошожо, наманшалан байжа маанн мэгзэмээ уншаад, хасарайнь ушалаагаар гоожоһон нюдэнэйнгөө нёлбоһо һэмээхэн аршан, хүбүүгээ зобоожо ябанхаар, түргэхэн лэ хойтынгоо харгыда мордоһойб даа гэжэ шэбшэхэ.

— Энэ хара хүгшэнэй таһалга руу бү шагаагты. Үнэр таһарынь гэжэ тэсэлгүй. Айлшадыешье оруулхын артагүй болошоод байнаб. Үхэхэ, хатахаяа яадаг юм,—гэжэ байжа табатайхан басаган, гурбатайхан хүбүүн хоёртоо заабарилан шабжаганаха. Ухаа ороогүй үхибүүд эхынгээ үгэдэ орожо, хүгшэн эжыгээ нохойн эдихэгүйгөөр хараалсадаг, үүдээрнь шагаагаад, һалаабшалдаг, хэлээ харуулдаг болобо.

Хүгшөөдэйн бэе бүри муудажа, хэбтэридэ орошобо. Муугаа унтаридаа гаргадаг болошобо.

— Муу муухай шабганса, садаха, дэбтэхээ мэдэхэгүй, тэһэртэрээ эдэд, табаг табагаар баажа, шээжэ, бүхы гэрыемнай шабханай үнэрөөр бузаржажархёо. Ямар үйлын үреэр, урдын нүгэлөөр Дугартай ниилэжэ, эдэ янданудтай зууралдаха хубида хүртэбэбди, — гэжэ хараахыень дуулаад, хүгшөөдэй харюусаба:

— Энгельсина, номгоро даа. Үтэлхьи далай гэжэ бии юм даа. Эхэ, эсэгэеэ һайханаар үргэнэн үрэ бэень туйлай ехэ буян үйлэдэхэ гэнэн бурхан багшын һургаал бии юм даа. Өөрөөшье басагатайш, өөрөөшье хүгшэрхэш даа, хойтохиёо бодохо юм ааб даа.

— Харин минии хүгшэрхөөр яахашниб?! Шинии муухайтай зууралдахаяа түрэһэн бэе бэшэ, тэрэ бүгсэ дорохиёо өөрөө зооголо саашаа! — гэжэ бадашаба.

Нэгэтэ Дугар ажалайнгаа хэрэгээр хоёр хоногоор хүлөө гараба. Бусахадань, Энгельсина үхибүүдээ абаад, унтари хэбтэриеэ шэрээд, 60-аад модоной газарта оршодог ахындаа ябашаһан байба. Яахабши теэд, Дугар ажалаа орхижо, түрэһэн ганса эхэеэ һахиха баатай болоо һэн.

Сэдьхэлэй үбшэндэ тамалагдаһан, хүбүүнэйнгээ зобохые хаража, эльгэ зүрхэеэ

хан бодол ородог хаб гэжэ һанагшаб. Али шулуундал хүйтэн эльгэтэй эмэ юм гү? Бурхан мэдүүжэг.

Муу, һайншье үхибүүнэйнгээ түлөө эхэ хүн ороолдоролдоһоор, һанаа сэдьхэлээ таби-табиһаар наһаяа эдлэдэг гэшэ ааб даа. Тээмэндэ городоймнай Советскэ районой арадай сүүд К. гэдэгэй бузар муухай гэмтэ ябадал хаража үзөөд, 3 жэлээр түрмэдэ хаагаа. Тэрэ гушаад наһатай задарюун хүбүүн үнгэрэгшэ зун «тэндэһээл» табигдаад, ажалшье бэдэрэнгүй, архи тамхияа намнажа ороо.

Эхынгээ хадагалаа болоһон мүнгыень хуу «хатуу хара» болгоод, пенсиеэ абахатайнь зэргэ мүнгэ нэхэжэ оробо ха. Хүгшөөдэй арсаа. Тиихэдэнь тэрэ золиг түрэһэн ганса эхынгээ үргыень булга шаажа унагаагаад, мантан томо сабхяараа үдьхэлхэдөө, хоёр хабһыень хухара сохижорхёо. Мүнгыень дары хармаанлаад, арилан ошоо. Хүгшөөдэйн мэдээ ороходо, газаа харанхы болоһон байгаа. Амяа абажа ядан, арай шамайхан мүлхиһөөр газаашаа гаража, хүгшэнэрөө һэрюулжэ шадаа. Хоёр нара тухай больницада хэбтэжэ гараад байтарнь, сүүд эхилбэ ха юм. Арадай заседатель Владимир Цыбикдоржиев ингэжэ хөөрэнэ:

— Эхэнүүд гэшэ ойлгогдошогүй зон байна. Гайхалтай. К. гэдэгэй эхэ юун гэжэ хэлээ гэжэ нананабта? Хүбүүемни бү хэнэгэтэ даа, түрмэдэ хоёрдохиёо ороходоо, хэн болоод гараха юм даа? Би хүлисэнэб. Муунайншье һаа, түрэһэн хүүгэмни ха юм. Өөрөөл эзмэтэйб, юугээ мүнгэ харамнаа гэшэбиб?..

— Не болтай язва!—гэжэрхёо хубүүниинь. Забһарлалгын үедэ тэрэ хүгшэн харуулай милиционертэ хүбүүндэнь дамжуулхыень шэлтэй унда, хилээмэ, саала, колбаса гэхэ мэтые һарбайжа, гуйжа байхыень харахадаа, юундэб даа бага наһанайм нэгэ үзэгдэл нюдэндэмни харагдахал гэ һэн.

Нэгэтэ үбэл малдаа үбһэ үгэжэ ябанаб. Туганлаха дүтэлһэн үнеэндээ һайхан хяаг асалжа үгөөд, хашараг сартаа хоройн нүгөөдэ захада ондоо һүриһөө муухайшаг үбһэ хаябаб. Тэрэ сарни гүйдэлөөрөө ошоод, эхэ үнеэгэз сээжэ руунь мүргэн үлдөөд, хяагыень хомхойгоор үмхэжэ мэдээ һэн. Би тэрэ золигые хоройһоонь намнажа гаргаа бэлэй.

Тиигээд лэ үнөөхи К. хүйхэрнай эхынгээ асарһан дамжуулгые задалжа, амтархан эдижэ оробол даа. Юундэб даа, досоомни зэбүүрхэлэй мэдэрэл түрөө һэн. Һэшхэл һэбээгүй хоёр хүлтэ хойбондой байнаш даа!

Эхын сэдьхэл дундаршатүй, хэмжүүргүй далайл даа. Эхын сэдьхэлэй нюусые таатааб гэжэ дэмыл даа. Зүтөөр хүлисэжэ, хүлеэжэ, хайрлажа, энхэржэ, дурлажа, мүн үзэн ядажа шадаха шэдинь бүмбэрсэг дэлхэйн бүхы түүхэдэ мэдээжэ.

Хүн түрэлтэнэй хүгжэлтын бүхы шатануудта ажаһууһан уран бэлигтэнэй бүтээлнүүдые харахадаа, уншахадаа, шагнахадаа, эхэ хүнэй сэдьхэлэйнь эдэ бүгэдэ шэнжэ шанарнууд хэзээдэшье, хаанашье һүнөөгүй гэжэ этигэнэбди.

Эхэ, шинии гэгээн нэрын урда һүгэдэн мүргэнэбди!

С. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ,
уран зохёолшо.

Хүдөөгэй соёлшодой анхаралда

Хандажаб ДАМПИЛОВА

САГААЛГАН

Хүдөөгэй гэр соо. Үбгэн хүгшэн хоёр аша басаган аша хубүүн хоёртоёо сайлажа һуунад.

ҮБГЭН: Зай, нигээд Нохой жэлнайшье үнгэржэ, Гахай жэлнай гаража ерэбэл даа.

ХҮГШЭН: Ямаршье түргэн нэгэ жэл үнгэржэ, нэгэнэгэ наһа нэмэшэбэ гээшэбибди. Жаран нэгэнэймни жэл гаража ерэбэ даа.

АША БАСАГАН: Бишье баһал Гахай жэлтэй бээзб?

ҮБГЭН: Тиимэ даа, тиимэ. Аша басагамни буряадараа арбан гурба хүрэбэ. Та хоёроймни жэл—Гахай жэл гээшэл даа.

АША ХҮБҮҮН: Хоёр жэл болоод минии жэл гаража, би баһал буряадараа арбан гурбатай болохоб даа!

ХҮГШЭН: Зүб даа, хүүгэмни, Хулгана жэлэй удаа Үхэр жэл гарахал даа.

АША ХҮБҮҮН: Хүгшэн эжы, мүнөө жэл арбан хоёр жэлэй нэгэ эрьесэ дүрэхэнь гэлсэнэ ха юм. Дахин нэгэ 12 жэлэй эхилхэдэ, шэнээр даа, ондоогоор табихада яаха юм. Би һаа, Хулганын орондо Үхэр табижархиха һэм.

АША БАСАГАН: Һэ, Доржо, юугээ хэлэнэш даа, арбан хоёр жэлые ахалагша ама сагаан Хулгана жэлые тэрээхэн өөрынгөө Малаадайгаар һэлгэжэрхихэб гэнэ гүш?

АША ХҮБҮҮН: Теэд яаха юм, Малаадаймни Хулганаһаа хэды дахин томо гээшэб? Томо амитан түрүүлээд ябахадаа һайн байха бэшэ аал?

Арбан хоёр жэлые ахалагша
Алаг соохор Малаадай,—
гэжэрхихэдэ, таарана бэшэ гү?

АША БАСАГАН: Болиош даа, Доржо, элинсэг хулинсагуудайнгаа эртэ урда сагһаа тооложо ябаһан арбан хоёр жэлые ягаад ши, энээхэн Доржо, хубилгажа, арбан хоёр жэлые ахалагшаар алаг соохор Малаадайгаа табижархихашни гээшэб?

ҮБГЭН: Мухаа, Доржо, тиигэжэ болохогүй юм даа. Арбан хоёр жэлшни эхилхэдэ, баһал ама сагаан Хулгана жэлһээнь лэ эхилхэ юм.

АША ХҮБҮҮН: Манай хүршэ Гатаб Хулгана жэлтэй, намһаа нэгэ аха хадаа, хододоол

Арбан хоёр жэлые ахалагша
Ама сагаан Хулгана жэлтэйб,—
гэжэ бидэндэ дээрэлхэдэг.

ХҮГШЭН: Ай, хөөрхынэр даа! Доржуудай, тэрээхэн Балданайшни Гатаб Үхэр жэл тухай баһал гоё магтаал-шүлэг байдаг юм гэжэ мэдэнэгүй гээшэ гү даа?

АША БАСАГАН:

Аргай даргай эбэртэй,
Аса дүүрэн туруутай,
Аажам тайбан алхан ябадаг
Амтан һүтэй үхэр юм даа,—

гэһэн шүлэг, урдань ошоод лэ, уран гоёор уншажархёё һаашни, Гатабшни амаа ангайлгаад лэ, һула үлэшэхэл даа.

АША ХҮБҮҮН: Үнэхөөрөөшье, Дарима эгэшэ, ямаа гоё шүлэг хэлэбэ гээшэбши! Би урид яажа ойлгоогүй гээшэбиб? Теэд гаража байһан Гахай жэл тухай баһал магтаал бии гү?

ХҮГШЭН: Бии даа, бии. Арбан хоёр жэлэй алишье жэлдэнь магтаал-дуунууд бии. Гаража байһан гахай жэлэй магтаал шагна даа:

Гонгор гайгуур нютагтай,
Гандаа дэгээ хамартай,
Газарай хүрьһэ урбуулдаг
Гайхал ехэтэй гахай юм даа.

АША ХҮБҮҮН: Ямар һайхан магтаал гээшэб. Ошожо Балдан таабайе сагааланшаа, Гатабтаа энэ магтаал уншажа үгэхэ байна. Үгы, байза, дуулаад үгэхэб! (Дуулана).

Аргай даргай эбэртэй
Аса дүүрэн туруутай...

АША БАСАГАН (шагнаархан): Хэрмэшэ нохойминай хусабал. Айлшад ерэбэ ёһотой.

ҮБГЭН: Гаража айлшадаа уттахамни. (Малгайгаа үмдөөд, газаашаа гарана).

АША БАСАГАН: Ямар айлшад ерэгшэ ааб? Будамшуу Сэсэн хүүхэн хоёр ерэхэ гээшэ гү?

ХҮГШЭН: Ерэхэл даа, ерэхэ. Юундэ ерэхэгүй һэм. Урэанда манайдаа сугларжа, хүхилдэжэ, дуулалдажа байһаниинь мүнөөшье нюдэндэм харагдажа, шэхэндэм шэнхинэһээр байгшал.

(Газааһаа шууялдаһаар Будамшуу түрүүгэй олон айлшад—Сэсэн хүүхэн, Зархай, Шаалай Шаанай хоёр болон бусад орожо ерэнэ).

БУДАМШУУ: Сайн байна, үндэр наһатай үбгэн аба, хүгшэн эжы! Дангина һайхан Даримахан! Гахай жэлээр Таанадаа амаршалнаб! (Сагаална).

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Амар сайн, ашата буурал аба эжы хоёрнай! (Сагаална).

ЗАРХАЙ: Тархайн аша Зархайшье Таанадаа амаршалхаяа ерээ (Сагаална).

ШААЛАЙ: Шал тэнэг гүүлэдэг Шаалайшье эндэ бии. (Сагаална).

ШААНАЙ: Шаалайн аха Шаанай болохоб. (Сагаална).

ҮБГЭН АБА: Һайнта даа, хүүгэдни. Үбгэн болоһон маанадаа мартангүй ерэжэ, сагааһантнай ехэл һайн гээшэ.

ХҮГШЭН: Айлшад, наашаа һуугты! Сагаан эдеэ барижа, сагаалагты! (Сагаан эдеэ барина).

АША БАСАГАН: Һуугты, һуугты, айлшад!

БУДАМШУУ: Үү, Дарима, ягаа үндэр, сэбэр һайхан болошоо гээшэбши? Нёдондо Улаан-Үдэдэ «Дангина-94» гэһэн конкурсдо илажа гарахыешни хараад, үнэн зүрхэнөөө баярлааб. Ошожо гарыешни барин амаршалха гээд лэ шадаагүйб.

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Мүнөөшье амаршалхада болохол даа! Амаршалнабди, Дарима! (Гарыень барина).

БУДАМШУУ: Дангина һайхан Даримые амаршалая! (Гарыень барина).

(Доржо Гатаб хоёр орожо ерэнэ).

АША ХҮБҮҮН: Оо! Ямар хүхюун айлшад ерэшоо гээшэб! Урэанда Таанадай айлшалһан тухай Дарима эгэшэмни ехэл гоёор хөөрэдэг лэ. Танилсая, би энэ, үбгэн аба хүгшэн эжы хоёрой аша хүбүүн болохо Доржо гээгээб! Энэ манай хүршэ Гатаб. (Гар гараа барилсан танилсана).

Арбан хоёр жэл тухай арсалдажа дүүргэнэгүйбди. Гатаб Хулгана жэлтэй хадаа

Арбан хоёр жэлые ахалагша.
Ама сагаан Хулгана жэлтэйб,

—гэжэ өөдэрхөөд һаланагүй.

ГАТАБ: Харин Доржо үхэр гээшэшни хулганаһаа хэдэн дахин томо амитан, тиимэһээ Хулгана жэлһээ урда орохо ёһотой гээд баһал сэсэрхэнэ.

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Арбан хоёр жэл тухай онтохо мэдэхэгүй юм гүт?

БУДАМШУУ: Шагнагты, хүбүүд.

Хулгана тэмээн хоёр тухай нэгэ иимэ онтохон бии юм. Адар томо бэетэй аад, ухааараар һөөл бэшэ тэмээн нэгэтэ бишыхан һүбэлгэн хулганатай хэмнай арбан хоёр жэлые ахалхаб гэжэ арсалдабад ха. Тиигээд хэмнай түрүүн наранай гарахые харанаб, тэрэмнай арбан хоёр жэлые ахалха гэжэ хэлсэбэд.

— Би наранай гарахые шамһаа урид харахаб,—гэбэ тэмээн.

— Үгы, би урид харахаб, —гэбэ хулгана.

— Юун гэнэ гээшэбши? Ши минии һорьмоһондошье хүрэхэгүйлши. Хажуудашни би хада шэнги ха юмбиб. Яагаад намтай тэнсэхэбши!

Арсалдажа ядаад, нюдөөрөө хаража мэдэхэ гэлсэбэ. Үглөөгүүр болохые хамта хүлезэбэд.

— Хулганада орходоо, зуу дахин томоб. Тиигээ хадаа наранай гарахые зуу дахин урид харахаб,—гэжэ бодоод, тэмээн зүүн тэшэ харааб хэбтэбэ. Бишыхан хулгана тэмээнэй бүхэн дээрэ гараад, баруун тээшээ харааб һуубба.

Үглөөгүүр баруун хадын оройгоор наранай түрүүшын элшэнүүд алтаран гоёор сасарба.

— Наран гараа! Би түрүүн нара харааб!—гэжэ хулгана хашхарба.

Тэмээн томошье һаа, хулганада булигдажа, арбан хоёр жэлые ахалагшаар ама сагаан хулгана табигдаһан юм гэлсэдэг.

АША БАСАГАН: Доржо, ши тэрэ тэмээндэл болохошнил.

АША ХҮБҮҮН: Зүйтэй онтохо хөөрэбэш, Будамшуу.

БУДАМШУУ: Юумэн бүхэн хуу өөрын һуури байратай байдаг юм, хүбүүд. Ши, Гатаб, ама сагаан Хулгана жэлдэ түрэһэндөө дээрэлхэхэ, баерхэхэ эрхэгүйш, тиигэжэ ябаһаар гэнтэ тэнэг тэмээндэл болошогшобши?

ГАТАБ: Үнэхөөрөөшье, зүб хэлэнэш, Будамшуу. Хулисыш даа намайе, Доржо, Дахин бишни тэнэгээр аашалхаяа болёоб.

БУДАМШУУ: Сэсэн хүүхэн, гахай үнеэн хоёрой арсалдаан тухай хөөрыш.

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Шагныт даа. Нэгэтэ гахай үнеэн хоёр арсалдаба гээшэ. Хэмнай эзэндэ ехэ туһатайб тээд үни удаан арсалдаба, хэнииншье булижа шадабатүй. Тиигэжэ байтараа үнеэн хэлэбэ: «Гахай, шагналши, бишни амиды байхадаа, бүхы аша туһаяа эзэндээ хүргэнэб. Харин ши яанабши?» Энэзэндэнь гахай юушье хэлэнгүй, доошоо хараад, газар хударһаар саашалба.

БУДАМШУУ: Үнеэнэй хэлэһэн үгэнүүд дээрэ бодомжолхоор ха.

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Тон зүб! Зай, нүхэдүүд арбан хоёр жэл тухай таабари хэлсэе.

АША ХҮБҮҮН: Би хэлэһүүб. Хон-хон дуутай, хондолой дээрээ дэгээтэй.

ГАТАБ: Би таагааб. Нохой.

ГАТАБ: Минии таабари таагты. Үүдээ һахиһан үмхөөшэ.

АША ХҮБҮҮН: Би таажа шадахагүйб.

АША БАСАГАН: Шаалай, таа!

ШААЛАЙ: Бишье таажа бирахагүй хаб.

ШААНАЙ: Би туршаһууб. Нохой.

АША БАСАГАН: Зүб. Шаанай, шинии таабари таая.

ШААНАЙ: Гээгээгүй аад, бэдэрдэг, Гэмтээгүй аад, тэншэдэг.

ЗАРХАЙ: Гахайл гүб даа. Минии таабари таажа туршагты. Дүрбөөрөө гэшхэлнэб, дүрбүүлэн абатай. Дүрбэн харуултайб: хоёрынь дахатай, хоёрынь жадатай, нэгэ ташууртайб.

АША ХҮБҮҮН: Би мэдэнэб. Үхэр.

АША БАСАГАН: Зай, Доржо, шинии таабари таая.

АША ХҮБҮҮН:

Шуты соо шог-шог гээ,
Шуран бэень баг-баг гээ.

БУДАМШУУ. Би таатааб. Туулай. Минии таабари таагты:

Тэмээгээр түрүүлээ,
Ямаагаар гадарлаа,
Адуугаар доторлоо,
Нохойгоор гэшхүүлээ.

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Туулай.

БУДАМШУУ: Зүб даа, Сэсэн хүүхэн. Шинииингээ таабари таая.

СЭСЭН ХҮҮХЭН:

Тугаар, тугаар ябаал һаа,
Тулдуунай дабаан хүрэхэл
Теэд гурбан шудхэр
ааһаа туулаа.

АША ХҮБҮҮН: Шудхэтэй морин. Минии таабари таагты. Хайшалангүйгөөр халааһа табяа.

АША БАСАГАН: Арбан хоёр жэлые ахалагша болгохо гэдэг Алаг соохор Малаадайшнил даа.

БУДАМШУУ: Зүб лэ даа. Зай. нүхэд, харгымнай үшөөшье ута, харалсажа хөөрэлдэхэ нүхэднай олон байна. Замдаа түхеэрхэмнай гү?

СЭСЭН ХҮҮХЭН: Доржо, шинииингээ Үхэр жэлэй гарахада, заатагүй ерэхэбди.

ГАТАБ: Минии жэлэй — арбан хоёр жэлые ахалагша ама сагаан Хулгана жэлэй гарахада, манайда буухаяа бү мартаарайгты.

БУДАМШУУ: Ябахынгаа урда тээ үбгэн аба хүгшэн эжы хоёроо Гахай жэлээр үшөө дахин амаршалаад, аялга дуусень, юөөлыень шагнаябди!

БУЛТА: Тиигэе, тиигэе.

ҮБГЭН: Һайн даа, хүүгэдни. Иимэ һайханаар, хүхюу баяртайгаар Сагаалганайнгаа найр наадые үнгэргэжэ байһантнай.

Гахай жэлдэ бултадаа
Гарза гайгүй ябагты!
Гоё ирагуу дуунуудтай,
Гайхалтай һайхан
хатартнай
Ходол саашадаа зэдэлэн,
Хонгёо гоёор суурьяатан,
Хамаг хүн зоние
Хужарлуулан баясуулдаг!

БУЛТА: Юөөл болог.

АША ХҮБҮҮН: Үбгэн, аба, нэгэ һайхан дуу маанадтаа дуулажа үгыт!

ҮБГЭН: Болохол даа. Хүгшөө, ерыш наашаа, хоюулан дуулая.

ХҮГШЭН: Дуулая. Иимэ һайхан үдэр дуулаагүй һаа, хэзээ дуулаха юм. (Дуулана).

Ногоонойнгоо үндэртэ,
Ногтоо гээгээ морминь,
Ноён баян газарта
Нютагаа мартаагүй
бэемни.
Хагданнингаа үндэртэ
Хазаараа гээгээ морминь,
Харинн баян газарта
Ханяа мартаагүй
бэемни.

БУДАМШУУ: Гоё, гоё! Ямар һайхан дуун гээшэб! Бидэнэршье Сагаалганайнгаа дууе үбгэд хүгшэдтөө бария.

БУЛТА: Бария, бария!

АША БАСАГАН: Би эхилһүү. Үгэнь Аюша Доноевой. Хүгжэмынь Владлен Пантаевай «Сагаалганай һайндэрөөр!».

(Булта дуулалдана).

Үбэл хабар хоёрой
Үлхөөн дээрэ мүндэлһэн
Үрмэ зөөхэй, тарагаар
Үнэр баян Сагаалган.
Мал һүрэг, мэндээ!!!
Малша арад, мэндээ!!!
Буруун булшантай,
дааган далантай.
Булта мэндэһээр ондо
оролой!

(Хүшэгэ).

АЛТАН ОЙЕНЬ ТЭМДЭГЛЭБЭ

Гүрэнэй дуу, хатарай «Байгал» ансамблиин артистнууд байгша ондо бэдэрэлгэнүүдые хэжэ, программаяа һонин, удхатай болгохо гэжэ оролдоо. Зохёохы ажалайнгаа алтан ойе тэмдэглэжэ байһан тус ансамблиин хүгжэмшэн, Буряад Республикын габьяата артистка Нина Георгиевна Пакеевагай баяр ёһололой үдэшэ һаяхан үнгэргэдөөб.

Артисткын хүндэлэлдэ «Байгалай» мэдээжэ дуушад Дарима Дугданова, Аюша Данзанов, Дымбрын Ринчинова гэгшэд уран дуугаа татажа, баян намтарыень хүндэлбэ. Энэ үдэшэ гоё һайхан дуунууд, хатарнууд олон байгаа. Казах, мүн солонгос хатарнуудые Очгэрэл, республикын габьяата артист Аюр Аюшеев гэгшэд гүйсэдхэбэ. Донара Власова «Бэһэлигэй монгол хатар» (найруулагшань Долгорсүрэн) олоной үзэмжэдэ дурадхаһан байна. Харин ятаг дээрэ наадагшадай ансамбль хүгжэмөөр дэмжэбэ.

Хүгжэмэй талаар хүгэлбэрилэгшэ Наранбаатарай олон дуунууд энэ үдэшэ ханхинаа. Сагаалган тухай, «Хүүхэн дүүхэй» гэһэн дуунуудынь программада оруулагдаһан юм. Залуу дуушан Ринчин Цыреновэй «Настан буурал эжы» гэһэн монгол дууе гоёор дуулахадань, ятаг дээрэ наадагшад зохидоор дэмжэн дуулалдаа. Монгол артист, багша Б. Одсүрэнэй һургаһан шабинарай бүлэг «Алтайн магтаалые» түбэнгеэрээ дуулалдажа, халуун альга ташалгаар угтагдаа.

Зохёохы ажалайнгаа 50 жэлэй ой угтажа байһан аха заха хүгжэмшэндөө республикын арадай артист Аюша Данзанов «Вдоль по Питерской...» гэһэн мэдээжэ ород дууе зорюулба. Оротон арадай хатар ехэ гоёор «байгалайхид» хатаржа, хойто зүгэй арадай хүгжэм аялга, аяг зангые хүдэлсэ, хашхаралдаан бүхэнөөрөө дамжуулжа шадаба.

Концертын түгэсхэлэй һүүлдэ амаршалгын үгэнүүд хэлэгдээ. 50 жэлдэ гансал нэгэл газарта — «Байгал» ансамбльда хүгжэмшэнэй ажалда ажаллаһан тухайнь республикын Соёлой министерствын искусствын таһагые даагша Д. Б. Сангажапова тэмдэглээд, Н. Г. Пакеевае халуунаар амаршалба. «Байгал» ансамблиин директорэй уялгые дүүргэжэ байһан Б. В. Доржиев, Гүрэнэй филармониин директор Г. П. Кулагина, Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй холбооной түрүүлэгшэ И. А. Антакшинова, артистнууд Оюн Тумурова, Клим Миткинов, арадай дуушан, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Д-Д. Базаров, бусад нүхэдынь ажалайнгаа алтан ойе тэмдэглэжэ байһан габьяата артисткые үнэн зүрхэнһөө амаршалжа, бэлэг, сэлэг барюулба.

Б. ОРБОДОЕВА.

ҮНШАА, ДУУЛАА ҺЭН ГҮТ?

ШОХО ДУРАГУЙ БАЙНА

Нэгэтэй харинн айлшаһаа болоходоо, энэ Гадаадын министерствэ шуурхан боложо Айлшадыг угтаха болохоёо болишодог. Энэдхэг арад айлшаһаа даратай зон. Ямбанай хэрэгээр ерэ-шадые угтаха болоходо министрнүүд нэгэн доро үбшэлһэн гү, али нэгэ ондоо хойшолуулай хэрэгтэй болоод байна.

АГУУ ИЛАЛТЫН 50 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ДЭМБЭРЭЛТЭЙ ХЭРЭГ БҮТЭЭГДЭЭ

Һүүлэй үедэ дэлгүүрэй экономико манай ажабайдалда улам гүнзэгыгөөр нэбтэрэн орожо, ажамидарха асуудалнай урданайхиһаа бүри хүшэр хүндэ болоошье һаань. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай Илалтын 50 жэлэй ой тэмдэглэгдэхээрээл тэмдэглэгдэхэнь.

Манай Хурамхаанай аймагта энэ һайндэрые угтуулан ехэ ажал ябуулагдана. Аймагай захиргаанай гулваа Владимир Дармаевич Цыреновэй үүсхэл оролдолые тэмдэглээгүйдэ аргагүй.

Үнгэрэгшэ намарай сентябрь һарада манай аймагай 50 жэлэй ойн баярта бэлдэлгын түгэс ябажа байха үеэр Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ фронтнууд дээгүүр фашистнарай урдаһаа тэмсэн, баатарай үхэлөөр унаһан эрэлхэг зоригто хүбүүдэйнгээ нэрэ, обогуудые мүнхэлхын тула «Память» гэжэ ном нютагайнгаа типографида дүрбэн мянган хэһэгээр хэблүүлжэ, хүн зонойнгоо дунда тараагаа һэмди.

Аймагай сэлеэн, тосхоонуудһаа хамта дээрээ 1767 хүн Эхэ ороноо хамгаалхаяа баруун тээшэ мордоһон юм. Тэдэнэй дундаһаа аяар 867 хүннинь гэр бүлэдөө бусаха хуби заяагүй байшоо. Теэд яахабши? Тиимэл табисууртай, тиимэл хуби заятай хүнүүд байгаа гээшэ ааб даа.

Манай Хурамхаанда дурасхаалай ном барлан гаргахадаа, хүбүүдэймнай хаана, ямар газарта унаһан тухай, хаана хүдөө табяатай байһан туһаа мэдэжэ, тодорхойлжо абахын тула энэ ехэ хүдэлмэри хэгдэв. Тус ажал эмхидхэн ябуулгада хүдөөгэй болон сомоной захиргааануудай тусхай комиссинууд, аймагай сэрэгэй комиссариадай хүдэлмэрилэгшэд, һургуулинуудай хизаар ороноо шэнжэлгын музейнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд ба бусад эдэбхитэйгээр хабаадалсаа гээд редакционно коллегиин гэшүүд номойнгоо ороито үгэ соо бэшэнэ.

Ном соо бэшэгдэһэн нэрэнүүдые тодорхойлхо хэрэгтэ «Огни Кузбасса» газетэ ороддосотойгоор хабаадалсаа. Нэгэ зарим сэрэгшэд тухай зураглал, очеркнуудые бэшэһэн, дайнай үеын бэшэгүүдые газетэдээ толилһон, олохон нэрэ, обогуудые тодорхойлһон, мүн хэнэй хаана, ямар газарта наһа барахан, хүдөө табигдаһые элирүүлһэн байха юм.

«Память» гэһэн ном бэлдэжэ гаргалгада ажалай ба дайнай ветеранууд ехэ туһалаа. Дэрээннһээ Мэжэд Санжиевич Дашиев, Хурамхаанһаа Баатар Балбарович Раднаев, Һахалиһаа мүнөө Улаан-Удэдэ ажаһуудаг Василий Александрович Петелин, Хурамхаанһаа урдандаа арадай депутат байһан, партиин райкомой нэгэдэхи секретарь ябаһан Жамбал Башиевич Гармаев, Гаргын дунда һургуулиин хизаар ороноо шэнжэлэлгын музейн директор, Буряад Республикын габлята багша Софья Раднаевна Балданова болон бусад нилээд туһаламжа үзүүлһэн байна гээд тэмдэглэлтэй.

Дайнай эхилхын урда тээ манай Хурамхаанай аймаг хадаа Баргажанай аймагай бүридэлдэ байһан. Тиимэнээ нютагаймнай хүбүүд сэрэгэй албанда мордоходоо, Баргажанай комиссариадаар татагдаһан гээд мэдүүлхэ ёһотойбди.

Дайналхы Улаан Тугай болон Ленинэй орденуудаар шагнагдаһан алдарта партизан, командир Гуржан Ванюшкеевич Очировай нэрэ гансашье манай Буряад орон дотор бэшэ, тэрээнһээ гадуур мэдээжэ болонхой бэшэ аал! Уран зохёолшод Данри Хилтухин, Африкан Бальбуров гэгшэдэй бэшэһэн «Приказываю жить» гэһэн документальна туужые хаа хаанагүй, үбгэн залуугүй һонирхон уншаһан лэ байдаг. Тиимэшье байнгүй лахаб? Ямар зоригтой, ямар ураг шаа һаналтай, ямар үндэр эрмэлзэл бодолтой хүнүүд ябаа гээшэб!

Партизануудай командир, капитан Гуржан Очировай отрядай эрэлхэг баатаршалга тухай Совинформбюро өөрынгөө мэдээсэлнүүд соо нэгэтэ бэшэ дуулгаһан байна. Гадна тэрэ үеде капитан Очировай наһанай нүхэр Ольга Даниловнагай нэрэ дээрэ И. В. Сталинай гар табилгатай бэшэг ерэһэн байгаа. Тэрээн соонь: «Үбгэнэйнгөө түлөө һанаагаа бү зоботы. Амиды мэндэ ябаһан Тиихэдэ эсэгэ тухайнь хөөрэлдэбэбди.

— Миниишни баабай тимэшье, һураггүйгөөр үгы болоо бэшэ ха. Табяад онуудай эхеэр манай нютагай Ьазар Будаев намтай хөөрэлдэхэдөө, баабайетнай дүшэн хоёр оной июлиний арбаадаар хараа һэм. Амиды мэндэ ябаа бэлэй. Ехээр шархатаһан байгаа ха. Хоёр ороод солдат һүгадаа хүтэлэнхэй ябаа һэн. Бишье немецүүдтэ плендэ абтаһан, эрэмдэг хүн болоод ябааб. Тиихэдэ баабайтайшни дайнда хамта татагдаһан бидэ хоёр һүүлшынхеэ уулзаалди даа. Бишни тамын орон гээшые гансашье нюдөөрөө хараа бэшэ, арһа мяхан дээрээ туршааб даа,—гээ һэн.—Тэрэ хүмни плендэ хаана ябаһанаа, ямар бэрхэшээлдэ ороһоноо намдаа зугаалаа һэн. Хожом һүүлдэ хөөрэлдэхэ аргашье олдоогүй. Мүнөө тэрэ наһа баранхай. Эсэгэ тухайгаа хүсэд һайнаар асуужа абаагүйдөөехэл шаналагшаб,—гэжэ Дамдин Болотов намда хэлээ һэн.

Тэрэ хольн 1942 оной зуной июль һарын зургаанай үдэр Е. Г. Болотовтой сугтаа нэгэ газарта дайсанай урдаһаа тэмсэжэ ябаһан үшөө арбан хүн Кушзиск-Валуйка шадар үгы болоо гээд бэшээтэй. Эдэнэрнай гэбэл, Хонхиный Цыбик Тыхеев, Уланхаанай Цыден Санжиев, Намдак Раднаев, Аргатын Гарма Ринчино, Сойжи-Нима Ламажапов, Жалсан Дандаров, Хурамхаанай Будажап Занданов, Угнаасайн Гомбо Гармаев, Гаргын Бимба Батуев, Дэрээнэй Цыден Балданов гэгшэд болоно.

Манай ороной мэдээжэ уран зохёолшо Валентин Пикуль хадаа Сталинград тухай роман соогоо Кушзиск-Валуйка шадар болоһон байлдаан тухай бэшэхэдэ, аргагүй шэрүүн шанга байлдаан болоһон, хэды олон манай сэрэгшэд тэндэ баатарай үхэлөөр унаа гээшэб гэжэ мэдүүлнэ. Тэдэнэй нэрэ обогууд мэдэгдэнгүй үлэнхэй гээд бэшэһэн байха юм. Эдэ мүрнүүдынь баһал минии нютагай сэрэгшэдтэ зорюулагданхай гэхэдэ, алдуугүй.

Хурамхаанай аймагаархинай Агууехэ Илалтын 50 жэлэй ойн баярта зорюулан «Дурасхаал» («Память») гэжэ ном типографида бэлдэн гаргаһаниннь ехэл дэмбэрэлтэй, һайшаалтай хэрэг гэжэ ойлгохоор лэ.

Г. БАДМАЕВ.

XVII жаранай модон хүхэ нохой жэл (1994-1995 он)

ХАБАРАЙ ТҮРҮҮ ШАРА БАР ҺАРА

Буряад литэ	30	1	2°	3	4	5	
Европын литэ	30	31	1	2	3	4	
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Сөлбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Н Н Во
Үнгэ Үдэр	сагаагшан тахяа	хара нохой	харагшан гахай	хүхэ хулгана	хүхэгшэн үхэр	улаан бар	улаа туу
Мэнгэ	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 са
Һуудал	уула	модон	хиий	гал	шороой	түмэр	огто

Гарагай 2-то буряад литээр 30 (январийн 30).

Сагаагшан тахяа, 7 улаан мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Үнтэрэгшэ үбэлэй һүүл һара 29-нэй үдэргүй байба. Тиимэнээ дүгжүүбын үдэр ондоо үдэртэ абаашагдаа. Энэ үдэрнай бүтүүгэй үдэр. Зула бариха, бурхан дэлгээхэ, буян үйлдэхэ мэтын хэрэг эрхилхэ гэдэг. Эм найруулжа, худалдаа наймаа эрхилжэ, бурхан тахижа, мүргэжэ, эрдэм номой үүдэ нээжэ. Наранда, Һарада мүргэжэ. эһээбэри табижа, хэшэг даллага абажа, лусуудта мүргэжэ, үргэл үргэжэ, дасан (дуган) мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоожо болохо. Зүгөөр ном соносожо, замда гаража, шэнэ хубсаһа үмдэжэ, бэрние хүргэжэ, түрэ хурим хэжэ, суглаа зарлажа, мухар тархитанда үгэльгэ үгэжэ, гуйраншадта юумэ үгэжэ, ехэ хэрэг эхилжэ, ном уншажа, мал үүсэлжэ, мяха шаража, тоһо хайлуулжа болохогүй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эрлигтэй ушарха гэдэг.

Гарагай 3-да буряад литээр шэнын 1 (январийн 31).

Хара нохой, 6 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абаха, аршаанаар угааха, тэнгэриндэ мүргэхэ, тахиха, зүүдхэл зүүхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэтэй хамта буряад зоной хэр үгһаа сахижа ябаһан Шэнэ жэл — Сагаан һара энэ үдэр гараба гээшэ. Бурхандаа зула бариха, табаг үргэхэ, эхэ эсэгээ, дүтынгөө түрэл гаралые (илангаяа наһатай зонине) амаршалха гээшые эгээл дээдын зан заншал гэжэ буряад зон тоолодог байгаа.

Шэнэ Жэлээр, Сагаан һараар, нүхэдная!

Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, наһан богони болохо.

Гарагай 4-дэ буряад литээр шэнын 2 (февралийн 1).

Харагшан гахай, 5 шара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Энэ үдэрнай бальжиниматай, онсо һайн үдэр байна. Илангаяа бурхан, ном, субарга мэтын мүргэл шүтээнэй зүйлнүүдые арамнайлха, тантрын тарнинуудые уншаха, ном оршуулха, абаһанаа бусааха, аршаанаар бээе арюудхаха, шажанай һайндэр хэхэ, баярта ушар тэмдэглэн һайндэрлэхэ, ламын санаар хүртэхэ, бээе эмшэлүүлхээе больницада орохо, хуулиг, сүүдэй шиндхэбэри тунхаглаха, эһээбэри табиха, дайсаниие, ада шүдхэр дараха, худалдаа наймаа хэхэ, хэшэг даллага абаха, зурхай шудалха, юумэ худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ тон һайн. Зүгөөр энэ үдэр хүнэй үһэ абажа болохогүй.

Гарагай 5-да шэнын 3 (февралийн 2).

Хүхэ хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Энэ үдэр үзэттэ һураха, ном уншаха, эрын юһэн эрдэм шудалха, ном номпохо, соносохо, замда гараха, эм найруулха, нэеы гэр бэрихэ, юумэ худалдаха, дарха хэхэ, зүүдхэл зүүхэ, бурханда этигэхэ, мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, хүнэй шуһа ханаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр бишыхан хүүгэдые гэрпээ гаргажа, ондоо тээшэ эльгээхэ, нүгшэһэние хүдөөлхэ хэрэгтэ хабаадаха, эблэрхэ, хэлсэ баталха, бэри буулгаха, мал үүсэлхэ, ном оршуулха, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсэээ алдаха, худаг малтаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан элбэгжэхэ, мал үдэхэ.

Гарагай 6-да шэнын 4 (февралийн 3).

Хүхэгшэн үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр эрдэм номой сахиусуса хуруулха, хубарагай һахил хүртэхэ, ламын санаар абаха, эм найруулха, түрэ хурим хэхэ, бэри буулгаха, замда гараха, худаг табиха, худалдаа наймаа хэхэ, модо сабшаха, хюроодэхэ, модоор дархалха, алибаа һайн хэрэг үйлэдэхэ, үхэр худалдаха, зэр зэбсэг дархалха, тангаригаа болюулха, эльбэ дараха, хараал зайсуулха, лусуудта үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуураа хаэрэ нүхэ малтаха, хэрүүл шууяа гаргаха, бээ бэетэээ дайсалдаха, нүүхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэеын тамир нэмэ хурса, шэхэн һоно

Гарагай 7-до (февралийн 4).

Улаан бар, 2 гын, түмэртэ һуудалтай. Наһа утадхалгын шуулха, буян үйлдэ бараа, үхэр худалдаха, бурханай ном замда гараха, арам бүтээхэ, хэшэг даллага, абаһанаа бусаа үүсэлхэ, тангаригаа ха, агнаха, ада шүүдэ раал зайлуулха мэ нүүдтэ һайн. Зүгөө хүлдэ оруулха. хүүгэдые гэрпээ ондоо тээшэнь эльгэ барагшын хэрэг мэтые тэбшэгты. хүнэй үһэ абаа ха раан элбэгжэхэ,

Гарагай 1-дэ (февралийн 5).

Улаагшан туулгаан мэнгын, һуудалтай үдэр. Дэ тай, маша һайн Илангаяа аршаанаар бурханда мүргэхэ үргэл үргэхэ, тэ ха, гүрэм уншуулгаргуулха, ехэ хүм раалхаха, гашаа мал адуунаяа онс харуулһалжа үнжэ утадхалгын ном хэшэг даллага абаа даа наймаа хэхэ бурхануудые, ном, дасан (дуган) а мэтын үйлэнүүдтэ гэнэ. Энэ үдэр х абаа һаа, шэг ш һайжарха.

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ҮНДЭР НЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮДТЭ ХҮРТЭБ

1994 ондо манай республикын спортсменүүд элдэб зүйлнүүдээр схэ, схэ мүрысөөнүүдтэ хабаадахадаа, амжалта туйлаан баяха юм. Тиигэжэ хэдэн хүн улаасхоорондын классай Россин спортын мастерай нормативуудые дүүргээ. Энэ талаар хүнгэн атлетүүд Наталья Соломинская, Юрий Чижов, нур харбагшад Бальжинима Цыремпилов, Гэрэлма Эрдышеева, пауэрлифтингист Александр Деханов, таиска боксоор Баяр Дымбрылов, шатараар Тимур Иванов, дүрэ оулиалдалгын бариилдаагаар Андрей Матюнов гэгшэдые нэрлэжэ болоно.

Наталья Соломинская Россин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, марафоной зайда эстафетэ дамжуулгатай үрилдааида хабаадахадаа, ялалта туйлажа, нимэ үндэр нэрэ эзэргэдэ хүртэһэн байгаа. Залуушуулай дундаһаа Европын түрүүрүүрүү